

тварин, координувати роботу внутрішніх підрозділів, сприяти зниженню депресивності сільських

територій через зайнятість селян і зростання їх доходів.

Список використаної літератури:

1. Данкевич Є.М. Синергетичний ефект агропромислової інтеграції / Є.М. Данкевич // Інноваційна економіка. – 2012. – № 7. – С. 190–193.
2. Ефременко А. Кооперація в системі агробізнеса / А. Ефременко // АПК: економіка, управління. – 2003. – № 11. – С. 51–55.
3. Захарченко В.І. Ринкові перетворення і формування територіально-галузових корпоративних структур / В.І. Захарченко // Економіка АПК. – 2004. – №2. – С. 113–118.
4. Зеліско І.М. Особливості розвитку організаційно-правових форм інтеграційних аграрних формувань / І.М. Зеліско // Інноваційна економіка. – 2012. – № 5. – С. 39–42.
5. Кулик А. А. Розвиток інтеграції в м'ясопродуктовому підкомплексі / А. А. Кулик // Економіка АПК. – 2005. – № 7. – С. 51–55.
6. Мазуренко О.В. Розвиток інтегрованих формувань в АПК / О.В. Мазуренко // Економіка АПК. – 2006. – № 3. – С. 89–93.
7. Нестерчук Ю. О. Інтеграційні процеси в аграрно-промисловому виробництві / Ю. О. Нестерчук. – Умань : Видавець "Сочінський", 2009. – 372 с.

Целью данного исследования является определение основных вопросов налаживания разрушенных и укрепление имеющихся технологических цепочек и интеграционно-кооперационных связей по производству и сбыту конкурентной продукции, создание кластеров в животноводстве, совершенствование управления производственно-экономическими процессами.

The purpose of this study is to identify key issues in establishing destroyed and strengthening existing technological chains and integration-cooperation ties with production and marketing of competitive products, the creation of clusters in animal husbandry, improving the management of production and economic processes.

Рецензент: д.е.н., професор Олійник О.В.
Дата надходження до редакції: 12.18.2012 р.

УДК 633.1: 631.14

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ РИСІВНИЦТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

В. А. Єропкін, науковий співробітник, Інститут рису НААН України

В статті обґрунтовано організаційні напрями розвитку рисівництва та ефективність рисосійних сільськогосподарських підприємств.

Постанова проблеми в загальному вигляді. Одним із найбільших досягнень сільськогосподарського виробництва за радянських часів були великі державні підприємства – радгоспи, інтегровані об'єднання у формі агрокомбінатів, агрофірм, тощо, які виробляли переважну частку сільськогосподарської продукції і були найефективнішими формами господарювання. Реформування і приватизація в аграрному секторі економіки супроводжувалися подрібненням великих господарств, порушенням інтеграційних відносин із переробною промисловістю [1, 2]. Переміщення виробництва сільськогосподарської продукції в дрібнотоварні господарства, продукція яких є не конкурентоспроможною на світових ринках є тимчасовим явищем перехідної економіки. Зростання експорту рисівництва сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки і входження України до СОТ потребує відродження велико-товарного виробництва, яке в ринкових умовах, як переконує світовий досвід, в основному ґрунтується на корпо-

ративному бізнесі [3, 4]. Потенціал корпорації зосереджений в концентрації ресурсів і реалізації досягнень менеджменту за допомогою команди кваліфікованих управлінців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблеми корпоративного бізнесу, корпоративних фінансів поглиблено досліджувались зарубіжними вченими, зокрема С. Брігхемом, Р. Брейлі та С. Майєрсом, Боді Зві та Мертон К. Робертом, Р. Оуеном, Р. Конвейя та іншими. Проте їх теоретичні розробки адаптовані для умов країн з розвинутою ринковою економікою, тоді, як специфіка української економіки й галузеві особливості потребують нових підходів.

Формування цілей статті. Метою дослідження є обґрунтування організаційних напрямів розвитку рисівництва та ефективність рисосійних сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Рисівництво в Україні є невід'ємною складо-

вою частиною агропромислового комплексу і має свої організаційно-економічні особливості.

Розвиток рисівництва в Україні був обумовлений, з одного боку, бажанням держави задовольнити потреби населення в цінному дієтичному продукті – рисі, а з іншого – ввести у сільськогосподарське виробництво малопродуктивні засолені землі Причорноморської низини в Херсонській та Одеській областях, а також в АР Крим. В 1964-1980 рр. за рахунок централізованих джерел фінансування в Україні був створений потужний потенціал рисосіяння, побудовані рисові інженер-

ні системи на площі понад 63 тис. га

В загальному зерновому балансі України рис займає незначну долю, але як цінний дієтичний продукт посідає в раціоні важливе місце. Фактичний обсяг споживання рисової крупи в Україні становить 110-115 тис. тонн, або на 22-25 % нижче встановлених мінімальних норм споживання.

Обсяги пропозиції в країні вітчизняного рису склали у 2011 р. майже 90 тис. т, (що на 40% більше ніж у 2005 р.) або близько 45 % загальної кількості пропозиції, інші 55% задовольняються за рахунок імпортних надходжень табл. 1.

Таблиця 1

Баланс попиту і пропозицій рису

Показники	Од. виміру	Рік					
		2006	2007	2008	2009	2010	2011
Посівна площа	тис.га	21	21	21	19	25	24,5
Збиральна площа	тис.га	21	21	21	19	25	24,5
Урожайність	т/га	3,78	3,81	4,60	5,12	5,10	5,83
Валовий збір (залік)	тис. т	93,0	99,5	108,0	100,7	127,5	142,9
В перерахунку на крупу	тис.т	60,5	64,7	70,2	65,9	82,9	85,7
Імпорт, крупа	тис.т	127,4	111,2	121,3	110,5	103,0	99,0
Загальна пропозиція, крупа рисова	тис. т	187,9	175,8	191,1	186,4	185,9	184,7

Примітка. Джерело АРК-inform – Інформаційно-аналітичний еженедельник

На сьогоднішній день рис висівається на площі близько 24,5 тис. га, що складає 40 % наявного іригаційного фонду. Рисові зрошувальні системи розташовані в південній частині Херсонської області (Скадовський, Голопристанський та Каланчацький райони) – 17,8 тис. га або 28,6 % загального фонду, в північній і східній степовій частині Автономної Республіки Крим (Красноперекосський, Роздольненський, Джанкойський, Нижньогірський та Советський райони) – 31,5 тис. га або 50,6 %, а також в заплаві річки Дунай (Кілійський і Ізмаїльський райони Одеської області) – 13,0 тис. га (20,8 %).

Для забезпечення фізіологічної потреби у

рисовій крупі (3,2 кг в рік на особу), в країні необхідно виробити 147,2 тис.т крупи. При досягненні врожайності в середньому 7 тон зерна рису в бункерній вазі та при збереженні площ посіву на рівні 30-33 тис.га, Україна зможе забезпечити власний попит за рахунок вітчизняного виробництва.

Вирішити це завдання мають сільськогосподарські підприємства. У 2011 році вирощуванням рису в Україні займаються три категорії господарств: сільськогосподарські підприємства, як державні так і не державні ринкового спрямування, фермерські господарства та господарства населення (табл. 2).

Таблиця 2

Розміщення виробництва рису в сільськогосподарських підприємствах за формами господарювання, 2011 р.

Категорії	Зібрана площа		Валовий збір (залік)		Урожайність, т/га (залік)
	га	%	т	%	
I. Сільгосп підприємства, всього	17362	80,1	91974,0	82,7	5,49
в т.ч. недержавні	16054	74,1	84265,0	75,8	5,09
з них товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ)	9292	42,9	51474,0	46,3	5,54
сільськогосподарські виробничі кооперативи (СВК)	3114	14,4	15716,0	14,1	5,04
приватні підприємства (ПП)	3648	16,8	17075,0	15,4	4,68
державні	1308	6,0	7709,0	6,9	5,89
II. Фермерські господарства	2560	11,9	12365,1	11,2	4,83
III. Господарства населення	1738	8,0	6816,0	6,1	3,92
Усі категорії господарств	24500	100	142930,0	100	5,83

Примітка. Джерело: власні дослідження і розрахунки за даними районних сільськогосподарських управлінь.

Значну частку в зборі зерна рису займають сільгосп підприємства – 80,1%, з них 74,1% приходить на агроформування ринкового типу, які побудовано на основі реформування колгоспів і радгоспів, де поєднується приватна власність селян на землю та майно з колективними формами організації праці. У них, в основному, збе-

режено земельну цілісність колишніх підприємств, землі і майно передані їм в оренду.

Однією з найбільш важливих проблем, від рішення якої залежать організація виробництва рису, розвиток рисосіяння в майбутньому, є визначення форми власності на рисові зрошувальні системи.

За період формування ринкової економіки в Україні відбулися докорінні зміни в соціально-економічній базі суспільного виробництва. Насамперед, це стосується відносин власності на основні засоби виробництва, земельних відносин форм господарювання в АПК тощо. Згідно з Постановою ВР України «Про земельну реформу в Україні» всі землі з 15.03.91 р. проголошенні об'єктом земельної реформи. За цей період відбулися кардинальні зміни у відносинах власності на землю, у складі землекористувачів, запроваджена плата за користування землею, набули розвитку орендні земельні відносини. Відповідно до створеного правового поля земельної реформи в Україні здійснено роздержавлення земель рисосіючих господарств із визначенням категорій таких, що залишилися у державній власності. Це, насамперед, землі науково-дослідної установи – Інституту рису НААН та його дослідного господарства – Державного підприємства Дослідного господарства Інституту рису НААН України, а також землі сортовипробувальних станцій та ділянок. Проведено приватизацію земель колишніх рисосіючих колгоспів та радгоспів шляхом передачі їх у колективну власність КСП. Здійснена грошова оцінка сільгоспугідь, паювання сільськогосподарських угідь переданих у колективну власність сільськогосподарських підприємств, видані сертифікати на право на земельну частку (пай) громадянам – членам колективних с/г підприємств. Це дало змогу реалізувати громадянам право на земельну частку (пай) за їхнім розсудом у межах чинного законодавства. Здійснена реструктуризація КСП у господарські структури ринкового типу [5].

На базі реформованих рисосійних КСП нині функціонує близько 60 нових агроформувань. Указ Президента України від 03.12.99 р. «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки» був спрямований на прискорення і спрощення процесу реорганізації КСП у підприємницькі структури як колективного, так і індивідуального господарювання – в сільськогосподарські виробничі кооперативи та різні види господарських товариств, у приватно-орендні підприємства і селянські (фермерські) господарства. Практично в усіх випадках реформування сільськогосподарських підприємств земельні відносини між власниками земельних ділянок і суб'єктами господарювання будуються на

засадах оренди. По-різному формуються орендні земельні відносини. Практикується передача земельних ділянок, земельних часток (паїв) разом з майновими паями своєму с/г підприємству, фермерським господарствам. Використовуються земельні ділянки, земельні частки (паї) для організації різних господарських формувань.

Експлуатацією рисових систем в даний час займаються такі господарські формування:

Самостійно працюючі власники земельних паїв або індивідуальні одноосібні господарі, які вийшли з складу колишніх КСП;

Приватні підприємства або кооперативи, які утворились на базі колишніх КСП або їх структурних частин і використовують їх матеріально-технічну базу;

Окремі підприємці або приватні фірми, які орендують землі під рисовими системами у власників земельних паїв;

Державні сільськогосподарські підприємства.

Самостійно працюючими власниками земельних паїв земля під рисовими системами використовується в абсолютній більшості випадків під посіви зернових і кормових культур, соняшнику, гірчиці, і інших. В зв'язку з відсутністю зрошення, низьким рівнем агротехніки і культури землеробства, механізації виробничих процесів, урожаї одержують невисокі, які постійно знижуються. Такі елементи рисових систем, як валики, зрошувальна і скидна мережа, гідроспоруди знаходяться в занедбаному стані, заростають бур'янами [6].

Кожна рисова система представляє собою цілісний неподільний виробничий об'єкт з єдиною схемою водоподачі і водокористування, відведення дренажних вод, чергування посівів рису з суходільними культурами, розміщення гідроспоруд, доріг, інших елементів, що передбачає і особливості їх експлуатації, як єдиного цілого. В умовах цілісних рисових систем більш ефективно застосування високопродуктивних засобів механізації, сільськогосподарської авіації, прогресивних агротехнічних прийомів вирощування, можливе підтримання необхідного рівня культури землеробства, а разом з тим і одержання високих урожаїв рису і супутніх культур.

В умовах України більш високі урожаї рису одержують, як правило, великі за розміром господарства, які базуються на одній або декількох цілісних сівозмінах або їх частинах (таблиця 3).

Таблиця 3

Дані про збирання рису в сільськогосподарських підприємствах України залежно від розміру посівних площ культур (2011 р.)

Площа посіву в господарствах	Площі посіву рису, га	Валовий збір всього, т	Відсоток від валового збору	Урожайність, б.в. т/га
Менше 200 га	3137	17686	11	5,63
Від 200 до 500 га	3835	23306	14,5	6,07
Від 500 до 1000 га	6791	41811	26	6,15
Більше 1000 га	10344	77687	48,5	7,51
Всього	24107	160490	100,0	

Із збільшенням посівної площі на одне підприємство урожайність стабільно підвищується. Найбільш високих урожаїв досягли господарства, які вирощували рис на площах більш ніж 1000 га – 7,51 т/га. Це відповідно на 15,5 % вище порівняно з господарствами, які вирощували рис на площах менше 200 га., урожайність котрих досягла всього 5,63 т/га. Це пояснюється тим, що в більш великих господарствах є можливість придбати специфічну (для вирощування рису) сільськогосподарську техніку, таку як лазерний планувальник рисових чеків, грейфер та інше.

Об'єктом оренди в договорах виступає земля. Рисові системи, як необхідний основний засіб виробництва в рисосіянні, в них відсутні. Обов'язків по експлуатації систем, їх ремонту, збереженню родючості ґрунтів орендарі, як правило, не приймають.

У забезпеченні необхідної концентрації виробництва, основну роль мають відіграти об'єднання сільськогосподарських підприємств у вигляді корпоративних формувань.

Корпорація, як підприємницька структура характеризується об'єднанням матеріальних, фінансових, трудових, земельних ресурсів і ефективним їх використанням за рахунок ефекту синергії або мультиплікації, який проявляється в тому, що об'єднання кількох підприємств дає вищу вартість виробничих активів, ніж проста їх сума. Ефект синергії досягається шляхом економії на масштабах виробництва, створенням функціональних служб, які координують діяльність усіх учасників об'єднання, усуваючи посередницькі ланки на шляху просування продукції від виробника до споживача. Поняття "корпорації", "корпоративного підприємства" та "корпоративних фінансів" з'явилися у вітчизняній науці протягом останнього десятиріччя. Проте цей напрям наймолодший в фінансовій науці і недостатньо досліджений, він знаходиться на стадії формування понятійного й методологічного апарату. Тому іноді неправомірно ототожнюють поняття корпорації і корпоративного підприємства, корпоративного й акціонерного підприємства. Вітчизняні дослідники притримуються різних поглядів, щодо поняття «корпорації» які створюються у вітчизняній економіці, ототожнюють їх з акціонерними товариствами [7].

Досвід зарубіжних країн, таких як США, Іспанія, Австралія та інших, переконує у доцільності агропромислової інтеграції виробників рису. Найбільш поширеною формою агропромислових об'єднань підприємств в рисівництві цих країн є асоціація. Вирощування рису в таких об'єднаннях досягло значних успіхів в підвищенні урожайності, здешевленні продукції, підвищенні її якості та веденні високорентабельного господарства.

Створення асоціації підвищує ефективність виробництва рису шляхом:

- розробки і застосування сучасних еконо-

мічно доцільних і найбільш вигідних та економічно безпечних технологій вирощування;

- формування єдиної, рівної для всіх учасників асоціації економічної, фінансової, технологічної та екологічної політики галузі;

- запровадження сучасних маркетингових технологій і механізму прямого співробітництва оптових торговельних організацій з виробниками рису, забезпечення їх добривами, пестицидами, насінням, іншими ресурсами, організація виконання необхідного обсягу меліоративних робіт;

- вдосконалення системи організації переробки і зберігання продукції, формування і розвитку насінництва;

Успішний розвиток таких об'єднань залежить від економічних відносин учасників з однієї сторони тих хто вирощує а з другої тих хто його переробляє. Економічні відносини учасників асоціації по вирощуванні та переробці рису мають будуватися на принципі взаємовигідності, за яким їм, відшкодовують затрати і забезпечується рівновеликий прибуток на рівновеликий авансований у виробництво капітал для забезпечення розширеного його відтворення.

Організація регіональних і єдиної в Україні асоціації рисосійних господарств повинна стати послідовним, після визначення власників рисових зрошувальних систем і ефективних виробників рису, етапом реорганізації галузі рисівництва.

Висновки. На основі вищевказаного можна зробити висновок, що укладання короткотермінових договорів оренди з метою залучення в рисосіяння приватного капіталу, хоч і сприяє підвищенню урожайності рису і ефективності виробництва, але не вирішує питань стабільності розвитку галузі, модернізації матеріально-технічної бази, соціального розвитку села.

З метою створення постійних господарів рисових земель договір оренди як земельних паїв, так і рисових систем повинен укладатись на строк до двох ротаций сівозміни. Договором повинні передбачатись:

- схема чергування культур в сівозміні;
- заходи щодо збереженню родючості ґрунту, поповнення його органікою;

- заходи щодо поліпшенню меліоративного стану систем;

- заходи щодо підтриманню гідроспоруд, зрошувальної та дренажної мережі, інших елементів систем в робочому стані, удосконаленню їх роботи;

- вимоги щодо дотримання правил охорони навколишнього середовища;

- конкретна юридична та матеріальна відповідальність за стан систем, землі.

Передавати в оренду або користування виробникам рису необхідно цілісні рисові сівозміни або їх технологічно неподільні частини з окремою схемою водоподачі і водовідведення, гідроспоруд, доріг, інше, на якій можна організувати самостій-

не чергування культур і достатній рівень культури землеробства. Вихід окремих власників земельних паїв з полів рисових сівозмін повинен бути заборонений, а земельні паї, які до цього часу

використовувались самостійно, повинні бути повернуті назад. Це дасть можливість створювати більші за розміром рисосійні підприємства, здатні одержувати високі урожаї.

Список використаної літератури:

1. АПК України: стан, тенденції та перспективи розвитку. // Інформаційно-аналітичний збірник / за ред. П. Т. Саблука. – Київ, 2003. – 764 с.
2. Месель-Веселяк В. Я. Удосконалення показників оцінки робіт сільськогосподарських підприємств, проблеми реформування АПК. Нова економічна парадигма формування стратегії продовольчої безпеки України у XXI столітті / В. Я. Месель-Веселяк. – К.: ІАЕ УААН, 2001. – 638 с.
3. Зубець М. Актуальні проблеми економіки України / М. Зубець, Б. Панасюк. – К.: Аграрна наука, 2004. – 84 с.
4. Білозір Л. М. Деякі аспекти до вимог ГАТТ/СОТ щодо лібералізації і протекціонізму у сфері зовнішньої торгівлі с/г продукцією / Л. М. Білозір // Економіка АПК. – 2005. – № 8. – С. 146-154.
5. Закон України «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004 рр.» від 18 січня 2001 р. – <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2238-14>
6. Морозов Р. В. Економічні проблеми виробництва рису в умовах півдня України: етапи і перспективи розвитку // Проблеми економіки агропромислового комплексу і формування його кадрового потенціалу: кол. монографія у двох томах. Т. 2 / за ред. П. Т. Саблука, В. Я. Амбросова, Г. Є. Мазнева. – К.: ІАЕ УААН, 2000. – С. 523-527.
7. Саблук П. Т. Рекомендації по удосконаленню сільськогосподарського ринку на основі інтеграційних процесів / П. Т. Саблук [та ін.]. – К.: ІАЕ УААН, 1997. – 48 с.

В статтє обоснованы организационные направления развития рисоводства и эффективность рисосеющих сельскохозяйственных предприятий.

The paper studies the organizational trends of rice cultivation and efficiency rysosiyh farms.

Рецензент: д.е.н., професор Месель-Веселяк В.Я.

Дата надходження до редакції: 4.05.2012 р.

РОЗРОБКА МОДЕЛІ СВИНАРСЬКОГО ОБСЛУГОВУЮЧОГО КООПЕРАТИВУ ЯК ОДНОГО ІЗ НАПРЯМІВ ПІДВИЩЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ СВИНАРСТВА В РЕГІОНІ

О. Ю. Бабаєв, Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва
Науковий керівник - к.е.н., професор А. В. Македонський

Розробка концепції (моделі) свинарського обслуговуючого кооперативу як одного з напрямів підвищення прибутковості свиноводства в регіоні. У статті розкриті переваги функціонування електронного свинарського обслуговуючого кооперативу для малих і середніх свинарських підприємств.

Постановка проблеми. В поточному році уряд України з метою підвищення рівня прибутковості виробництва, настійно пропонує подальший розвиток кооперації у всіх галузях сільськогосподарського виробництва, в тому числі і в такій важливій галузі як свинарство.

Одним із таких напрямів розвитку кооперації є створення не тільки виробничих кооперативів, але і свинарських обслуговуючих кооперативів як один із шляхів забезпечення прибуткового збуту продукції свинарства та зменшення витрат на окремих ланках маркетингового ланцюга.

Нашими дослідженнями встановлено, що основними факторами, які стримують підвищення прибутковості свинарства є, в першу чергу, ринкові: (попит і пропозиція на продукцію, забезпечення вигідних каналів реалізації свинини, ціна реалізації та собівартість виробництва продукції), а потім уже ресурсні (приміщення, облад-

нання, технологія, корми). Тому для компенсації дії негативних ринкових факторів необхідно активно використовувати обслуговуючу кооперацію в свинарстві, а для подолання обмеженості власних ресурсів для розширення свинарської діяльності у малих та середніх сільськогосподарських підприємств необхідно використовувати технологію аутсорсингу. Забезпечення прибуткового збуту досліджуваними підприємствами продукції свинарства та зменшення витрат на окремих ланках маркетингового ланцюга можливе в разі створення свинарського обслуговуючого кооперативу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відповідно до законодавства, сільськогосподарський обслуговуючий кооператив – це кооператив, створений для надання послуг переважно членам кооперативу та іншим особам з метою провадження їх сільськогосподарської діяльності